

A MODERN NEVELÉS FERDESÉGEI.*

Mélyen tisztelt Szakosztály!

Először is szíves elnézésüket kell kérnem, hogy a *házi* nevelés ferdeségei helyett a *modern* nevelés ferdeségeiről kívánok szólni, némileg módosítván ezzel az előkészítő bizottság megtisztelő felhívásában kijelölt tétel címét és körét.

Ehhez egy kis igazolás.

Én a meddő, elméleti fejtegetéseknek nem vagyok barátja; a pædagogiót a leggyakorlatibb tudományágnak tekintem, melyben az elméletnek csak annyiban van jogosultsága és reális értéke, a mennyiben az a gyakorlatban alkalmazható és megvalósítható. Mert a nevelő a tényezőket, a melyekkel operálnia kell, nem válogathatja össze, nem módosíthatja tetszése szerint, ellenkezőleg: neki az adott viszonyokkal kell számolnia, a körülötte levő kész, reális valóságokhoz kell alkalmazkodnia, melyeket megváltoztatnia nem áll hatalmában, bármily gyönyörű elméletekkel is. Ideális czéljától el nem térve, meg kell elégedni mégis az elérhetővel, az apró eredményekkel, bármily csekélyek legyenek is azok; ha valahol a természeti életben: itt kell bevárni a fejlődés rendes menetét, itt nem lehet azt siettetni; ha valahol, itt van szükség az okos megalkuvásra s a bölcs engedékenységre, ha az elvekhez való merev ragaszkodással czélt érni nem lehet, hanem igenis, kockáztatni az elérhető apró eredményeket is.

Már most ezt a *házi* nevelés ferdeségeire alkalmazva: minthogy a törvény a szülők természetadta nevelői jogát mindenütt tiszteletben tartja s azt csak az esetben szorítja meg, hogyha azok azzal nyilvánvalólag visszaélnék s így a szülők nevelői eljárásába beleavatkozni feljogosítva nem vagyunk és csupán meddő bírálatot gyakorolhatunk, vagy tanácsadással szolgálhatunk, minthogy továbbá az ezer meg ezer szülő, a ki gyermekét fonákul neveli, ennek a kongresszusnak nem tagja, a neveléssel elméletileg nem, csupán gyakorlatilag foglalkozik, ösztönét, családja hagyományait, társadalmi köre előítéleteit követve, melyekhez többnyire csökönnyösen ragaszkodik, legfeljebb saját személyes tapasztalataiból mérítve okulást: alig van rá remény, hogy a mi itteni, bármily alapos, mélyenjáró és tudományos fejtegetéseink a tényleges viszonyokon valami sokat javítnának. A közvélemény, a társadalmi felfogás csak lassan alakítható át; a család természeténél fogva csökönnyös conservatív; a társadalom természeténél fogva ragaszkodik előítéleteihez. Ezeket máról

* A Gyermekvédő-kongresszuson tartott előadás.

holnapra megváltoztatni nem lehet. Ezeket adott tényezőkül kell vennünk, melyekkel az öntudatos nevelő — az iskola — számol. Az általános tankötelezettség korában a helyes nevelési eszmék megvalósítását nem a családtól kell követelni, mely azoknak befogadására az imént vázolt okoknál fogva nem alkalmas; hanem az iskolától, melynek vezetői a nevelés céljával, eszközeivel s az alkalmazás módjával tisztában vannak.

Ezért nem vátasztom én itt külön a *házi* nevelést az iskolaitól; a család s az iskola egymásra szakadatlan kölcsönhatással van; egyiknek munkáját a másiktól elválasztani nem lehet; az egyiknek káros hatását megérzi a másik is; de a bajok orvoslása, mint öntudatosabban működő tényezőtől, sokkal biztosabban várható az iskolától. Oly bajokról szólni itt, melyeken segítenünk lehetetlen, merő időpazarlás volna. Ezen a téren annyi a teendőnk, hogy minden percért, erőnknek minden parányi részeért kár, a mit nem pozitív, gyümölcsöző munkára fordítunk. Az alsóbb néposztályoknál a szülők részéről, sajnos, nagyon is gyakran tapasztalható durvaságról s vadságról nem szólok, mert azzal a kongresszusnak jogi szakosztálya foglalkozik, mely a kiskorúak védelmére a törvény oltalmát is követeli; a sebek bekötözése pedig az emberszeretet munkásaira vár. A mi feladatunk más. Szíves engedelmmel, én itt a modern nevelésnek csak némely oly kinövésére fogok reá mutatni, a melyen — meggyőződésem szerint — okosan megválasztott eszközökkel s céltudatosan megállapított és következetesen alkalmazott nevelői eljárással a mai viszonyok között is lehet segíteni. Ehhez kérem szíves türelmüket.

*

Nevelésügyét minden kor a saját képére fejleszti, a mi természetes; mert a meglettek nevelik a gyermekeket és azt annak az elérésére akarják képessé tenni, mi a saját szemükben a legbecsesebb. Ez ma a pénz s az azzal járó hatalom; e kettő megszerzésében csúcsosodik ki a modern ember törekvése; ennek megszerzésére törekszik képessé tenni gyermekét is. Innen a stréberség a nevelésben. A hanyatló század rányomta bélyegét nevelésügyére is: a modern nevelés uralkodó vonása a *materializmus*. Hozományt akar a modern apa biztosítani leányának, kényelmes állást fiának; anyagilag akarja gyermeke jövőjét biztosítani; ebben merül ki munkaereje, szeretete; egyébbel alig gondol.

A vagyongyűjtés ösztöne mindenha megvolt a szülőkből; az ivadékról való gondoskodás ősi ösztöne az, mely ép úgy megvan a gubacsdarázsban, mint az emberben. De ilyen mértékben nem volt még soha. Mintegy visszahatás ez az egy emberöltővel ezelőtt bezárult kor idealizmusával szemben. Az eszményeinek, elveinek élt nemzedék a nagy gazdasági válságok rázkódásai után a kegyetlen rideg valóra ébredt, hogy elvesztette lába alól a földet és görcsös erőlködéssel igyekezett

visszaszerezni azt, a mit a való élet követelményeiről megfeledkezve, elveszített. Nálunk az utolsó két évtized sivár materializmusának az a genezise. Ehhez járult világszerte a hosszú békével együtt járó anyagi gyarapodás nyomán az általános elpuhulás, az élvezetekbe merülés. A természettudományok százada nagyon is megkönnyítette az életet. Az ember pénze révén úgyszólván fel van mentve minden erőfeszítéstől s duskálhat a kényelmesen hozzáférhető élvezetben. Ez az anyagias irányzat jut kifejezésre a nevelésben is. Nem a lelketlen szülőkről szólok, kik saját élvezeteiket kergetvén, gyermekeikkel nem törődnek, azokat fizetett gondviselőkre bízják s erkölcsi paizs nélkül teszik ki az élet kísértéseinek; sem azokról, kik egymással meghasonolván, átkos viszálykodásaikkal megmérgezik gyermekeik lelkét is, melyet nem kártalanít azért a bőség s kényelem; mindezek, habár, sajnos, nem épen ritka, de mégis kivételes, abnormis esetek. Én a jó szülőkről akarok szólni, kik gyermekeiket szeretik, értük áldozni készek s boldogulásukat biztosítani akarják.

De illusztráljunk.

Gyermekei neveltetésére kétségkívül a polgári elem az, a mely aránylag a legtöbbet áldoz, törekvése az, hogy gyermekét magánál különbbé nevelje. Nos, mit látunk? Az a kereskedő, vagy iparos apa gyermekének piczi korától kezdve minden lehető kényelmet megszerезi iskoláztatja, taníttatja mindenre, idegen nyelvekre, zenére, tánczra; járattja korcsolyázni, tennisszezni és egészen boldog bele, hogy az ő leánya milyen ügyesen forog társaságban; milyen előkelő megjelenésű fiatal hölgy s míg ő élete párjával szerényen meghúzódik és napestig dolgozik, addig fia és leánya uraskodik és — az apai mesterséget megveti * s előkelő pajtásai előtt szégyenkezve hallgat a hentes-apáról, a fűszerárús mamáról s ha az ifjú már vakációra haza kerül, restelli a vevőket kiszolgálni s ha édes atyját a szél megüti, nem hajlandó az üzletet folytatni, kész azt elkótya-vetyélni; ő maga inkább beül kishivatalnoknak; kész nyomorogni, inkább mintsem édes atya becsületes keresetét folytatná; a fűszeres kisasszony pedig kész az első tönkrement gavallérnak nyújtani kezét, noha tudja jól, hogy az nem őt magát, csupán a hozományt keresi s azután élnek divatos házassáletet: a férj clubbozik, az asszony mulat; a gyermekek pedig csak úgy Isten nevében nőnek fel: cifra ruha, játék, nyalánkság, az van bőven, cselédség is, a

* E szerencsétlen irány miatt a mélyebbrelátók a tisztességes polgári elem pusztulásától félnek; régi fővárosi vagyonos polgári családokban egyetlen generatio képes az ősök tisztességes munkájával gyűjtött vagyont elverni; de az apai mesterséget folytatni a fiúk nem hajlandók. S ez így van a vidéken is.

mennyi kell ; csak épp szeretet nincs s az otthon éltető melege ; az öregekkel nem gondol senki ; rájuk csak olyankor van szükség, mikor a bolti contót fizetni kell ; máskülönben sutba teszik őket ; az előkelő ismerősök nem is tudnak róluk. Milyenné fejlődik ily viszonyok közt a második generatio ? Szülőit nem szeretve, nagyszülőit nem tisztelve, sivárlelkűnek, önzőnek nő fel, rabjául szeszélyeinek, majdan szenvedélyeinek ; megszokva a nagy igényeket ; nem szokva meg a vágyain uralkodni tudást, a lemondást : ha sorscsapás éri, ellentálló ereje nincs, megszokott igényeiről lemondani nem tud, nemesen megküzdeni az étellel nem bír s vagy eldobja azt magától, vagy a becsület árán szerzi meg a jólétet, a melyről lemondani nincs lelkierje.

Némi változtatással ilyenforma az élete az előkelő fészekből kikerült modern embernek is. Vegyük a jobbik esetet, mikor a gavallér-apa, mikor az előkelő mama gyermeküket szeretik, minden jóval elhalmozzák, nem tagadnak meg tőle semmit ; az ő felfogásuk szerint gondosan nevelik : megtanítják a társadalmi formák közt szabadon, könnyen mozogni, kifejlesztik testét-lelkét s gyönyörködnek sikereiben ; aztán útját elegyengetik, nexust és protekciót mozgósítanak érdekében és fényes házassággal biztosítják a család jövőjét. Az úrfi ? Az iskolában megszokja, hogy a papa kedvéért neki minden szabad ; otthon érzi, hogy a cselédség neki ki van szolgáltatva ; a jó mama maga küldi a löversenyre, a jó papa maga vezeti be a kártyaművészet titkaiba ; szemé korán kinyílik ; mohón habzsolja az élet italát, melyet a szülői gyöngeség maga nyújt feléje s azt időnek előtte fenéig ürítvén, még pelyhedző állal belecsömörlik az életbe s azontúl únottan, fásultan folytatja megszokott életmódját ; szülei kívánságára meg is nősül, de jól tudja, hogy a házasság csak a vagyond rendezésnek legkényelmesebb módja ; kész elvenni még a gyógyíthatatlan beteget is, ha a milliós hozomány s a dús apanage biztosítva van.

Másik szomorú gyümölcse a materialisztikus nevelésnek a stréberség ; mely a modern társadalomban egyre jobban elharapódzik s az embert kötelezettségei nemesebb felfogására képtelenné teszi. A gyermekbe piczi korától bele oltyák a versenygés vágyát ; túltenni minden pajtásán ; az iskolában elibe kerülni mindenkinék ; tanulni, dolgozni keményen, de csak az *egyésért* ; megszerezni minden ösztöndíjat ; kimódolni minden tanár lekötelezését ; azután hivatalba jutni ; ott vasszorgalommal dolgozni ; pártfogókat szerezni, emelkedni minden áron ; befolyásos barátokra szert tenni ; házassággal nexust szerezni ; eltűrni minden megaláztatást, mellőzést, megtagadni elveit az emelkedés kedvéért ; ime a mai stréber-nemzedék, az önzésnek és szivtelenségnek e megtestesülése, a melynek nincs érzéke embertársai nyomora, szenvedése s a társadalom iránt való nemesebb kötelességei iránt. Ezekből kerülnek ki aztán

a közélet szerepvívői. Ilyenek viszik bele a közéletbe a corruptiót; mert hatalomért, czímért mindenre készek.

Aztán ott vannak azok a szerencsétlenek, kiket kis korukban bőszben neveltek, kényeztettek; igényekre, élvezetekre kapattak, de a munkákra nem edzettek meg. Az úri hajlamokhoz úri módja nincs. Kis fizetéséből kell megélnie. A család szaporodik. Az adósság nő, mint a lavina. A váltó lejár. A hitel kimerült. A hitelező nem vár. A hivatalos pénz nála áll. A hitelező szorongat. Más szabadulást nem lát. Pár nap múlva visszateszi bizonynyal. Addig nem veszik észre. És . . . segjt magán. A többit tudjuk. Arad, Makó, Komárom; aztán Amerika. A végállomás Illava, vagy a Duna feneke.

*

Azt kérdezik Önök; mit tartozik ide mindez? Nos, mélyen tisztelt Szakosztály, én a gyermeknevelést úgy fogom fel, mint előkészítést a későbbi életre, s a nevelés ferdeségeit a gyümölcsökből itélem meg a melyeket az később, a meglett korban terem.

Ha az erkölcsi sülyedés manapság mélyebb, mint valaha, ha a panamizmus világszerte megdöböntő mértékben terjed: nem csupa *terheltség, visszatűtés* ez, mint Lombrosóék mondják, hanem igenis nagy részben a nevelés hibája, a materialisztikus nevelés eredménye. Vessük egybe ezt a mai nevelést a régivel.

Hajdan a gyermeket szigorúan fogták, edzették, mértékletességre szoktatták, engedelmességre szorították; beleoltották a vallásos érzést, az isteni félelmet s a szülőtiszteletet, de az őszinteséget is. Így fejlődtek a hajdani fogyatékos didaktikai eljárások mellett is a hajdani aczélos, szilárd, puritán jellemek. S azért tapasztaljuk a mai tökéletesített nevelés mellett a jellem gyöngülését.

Ma? A gyermek ételben-italban dúsul; idegzetét izgató eledelekkel, szeszes italokkal rontják; rontják egyébbel is: ott vannak a gyermekbálok, az újságolvasás, a kései lefekvés, a színház, vendégség. A mai gyermek többet élvezett, mint nagyapáink vőlegénykorukig. Azért nem tud a modern gyermek igazán örülni — csak a sensációt keresi, azért únot, kedvetlen, koraérett. A Molière orvosa kétszáz évvel ezelőtt mondta, hogy «nincs már igazi gyerek.» Mit mondana most?

A mai gyermeket elpuhítják, idegzetetik, felületességre szoktatják; a sok élvezettel, agyontanítással idegrendszerét megrontják; az örökös versenygéssel hiúságát felcsigázzák; de a komoly küzdelemre, vágyainak legyőzésére képtelenné teszik. A gondolkozók világszerte az akarat gyöngeségén, a szilárd jellemek kiveszésén panaszkodnak! a sociologusok constatalják, hogy a fiak nem érnek annyit, mint apáik; az azok gyűjtötte anyagi és erkölcsi tőkéből élnek, újabb erőfeszítésre nem hajlandók. Ime a materialisztikus nevelés keserű gyümölcse.

Nem nevelik a mai gyermeket vallásossá, mert nem él a hit a szülők lelkében sem; a materializmus kiölte azt belőlük. Ha gyermeküket betegség sorvasztja, az orvosban bíznak, nem Istenben s ha vesztesség éri őket, az üres bölcső mellett kétségbe esnek, Isten akaratában megnyugodni nem tudnak. Vallástalannak nő fel a gyermek is; a megpróbáltatásokat elviselni nem képes; csapás idején lelki egyensúlya könnyen megbomlik s nem gondolva erkölcsi kötelezettségeivel családjá, nemzete iránt, lerázza az élet terhét — egy golyó, egy csepp mérég — a hátramaradókkal nem gondol. Vagy pedig megőrül. Ma nemcsak felnőttek követnek el öngyilkosságot; a modern statisztikának legsötétebb lapja az, mely az öngyilkos gyermekek növekvő számáról szól.

Megőrülni gyermek nem szokott; de azt ki tagadhatná, hogy kik az örültek házáat ma oly ijesztő sűrűen népesítik, nagyrészt az elhibázott nevelés áldozatai; mert a megőrülés igen sok esetben nem élettani zavar, hanem a gyöngö jellelem, a gyávaság következménye. Az elmeorvosok, kiknek simulánsokkal volt dolguk, ezt nagyon jól tudják s tudják azt is, hogy a simulálásból könnyen fejlődhetik ki az igazi elmezavar.

De a korszellem materialisztikus iránya rányomja bélyegét az iskolára is. Végre a tanítók is emberek. Hivatásukat mesterségnek tekintik, a mely után élnek, érdeklődésük a fizetésügy javításában merül ki; napszámra dolgoznak s fellázadnak, ha kiszabott óraszámjukon túl megterhelik őket. A materialisztikus felfogás meglátszik munkájukon is. A mai iskola oktat, de nem nevel. Azt hinné az ember, hogy az általános iskolakötelezettség korában az iskola erkölcsszelidítő hatása jobban érvényesül, mint régenté. Úgy is van, a hol az iskola nevelő hivatását komolyan veszi pl. a boldog kis Svájcban. De egyebütt nincs így. A kiskorú gonosztevők által elkövetett bűnesetek száma ijesztően emelkedik. E részben a mulasztás nem csupán a szülőket, hanem az iskolát is terheli, mely ismeretek közlésével kétélű fegyvert ad a gyermek kezébe, melyet az erkölcsi vezetés híján, a társadalom ellen fordít. — De ne menjünk a végletekig. Ismerjünk be csupán annyit, hogy az iskola nem tesz meg minden tőle telhetőt az erkölcsi nevelés érdekében. Megrontja a gyermek jellemét is a ma dívó vizsgálati és osztályozó rendszerrel, mert hazudozásra, képmutatásra, hízeltetésre szoktatja a gyermekeket s kiöli belőle a jellem őszinteségét. A szaktanítással s az ezzel járó túlköveteléssel pedig idegrendszerét és kedélyét teszi tönkre. Minden tanár minden tárgyból annyit kíván a gyermektől, a mennyit ő maga tud; s az a szerencsétlen gyermek vagy agyontanulja magát és idegessé válik, vagy fufanggal segít magán, csaláshoz folyamodik s hazugsággal vágja ki magát. Mi lesz ekkor a jellemről?

Ezekben látom én, mélyen tisztelt Szakosztály, a modern nevelés legfőbb kinövéseit. Maga a társadalom érdeke parancsolja, hogy ezeket lenyessük. Az a kérdés: mikép?

A családi kör viszonyait és felfogását megváltoztatni, sajnos, nem áll hatalmunkban, csak lassankint, a józanabb pædagogiai elveknek a sajtó s az élőszovali érintkezés útján a köztudatba való beszívargása által; gyorsabb, sikeresebb orvoslást csakis az iskolától várhatunk melynek eddigi materialisztikus irányával előbb-utóbb szakítania kell. S fog is.

A materializmus lejártá magát. A hajnalló század majd meg fogja hozni az idealizmus virradatát is. Itt-ott máris virrad. Az emberiség belefáradt a materializmusba. A reactio már kezd mutatkozni minden téren. A kormányok a valláserkölcsei nevelést hangoztatják; a nemzetgazdák az erkölcsi tényezőkben látják még a gazdasági életnek is legbiztosabb alapját; az irodalom s a művészet megcsömörölve hagyja ott eddigi bálványait s a verizmustól a symbolismushoz fordul; a hitetlenségbe belefáradt emberi lélek a spiritizmusban keresi a megnyugvást. Mindez csak tapogatózás, csak keresése az igazságnak; reactio a materializmus ellen. De az idők jele mégis. A Tolsztojok, a Leroybeaulieuk nem éltek hiába. A világ megmozdult. Az emberiség visszatérőben van elhagyott eszményei cultusához.

Az evolutiónak e munkájából ki kell vennie részét az iskolának is; sőt a munka nagyobb része reá vár. Neki kell előkészítenie a jövő nemzedéket a nemesebb erkölcsi eszmék befogadására, nagyobb mértékben, mint az eddig történt.

Sajátságos véletlen, hogy a midőn mi itt a gyermekvédelem ügyében gyültünk egybe, ugyanakkor ülésezik itt a bűnügyi kongresszus is. A mi munkánk voltaképp kiegészítője az övékének. A mi feladatunk megelőzni azoknak a bűnös hajlamoknak kifejlődését, melyeknek megtorlása reájuk tartozik s a nevelés s az emberszeretet munkája által lehetetlenné tenni annak az erkölcsi nyomornak kifejlődését, mely az ő általuk üldözött bűnöknek szülőanyja.

A feladatnak reá eső részére az iskola képes is, de csak úgy, ha szakít az eddigi egyoldalú oktató iránynyal s az egész vonalon véges végig érvényesíti a nevelve-oktatás elvét. Az új nemzedékben kitéphetetlenül erős gyökeret kell vernie az erkölcsi érzéknek, a kötelességtudásnak s a felelősségérzetnek. Ennyit az iskola elérhet; de csakis eszközei okos felhasználásával. A társadalom mai erkölcsi bomlása s a perspectiva, a melyet az a gondolkozók előtt a jövőbe nyit, erkölcsi kötelességévé teszi az iskolának, hogy erre az ösvényre lépjen s a mit a családtól a meglévő viszonyoknál fogva követelni nem lehet, annak a feladatnak végrehajtására ő a maga hatáskörében vállalkozzék. A viszonyok kedvezők. A tankötelezettség óriási erkölcsi hatalmat ad az iskola kezébe; a vallás, az egyház

s maga a társadalom is egyre hathatósabban támogatja; a magán nevelés a nyilvános iskoláztatással szemben egyre szűkebb körre szorul. Ily viszonyok közt az iskolától vétkes mulasztás volna, erkölcsi fegyverével nem élni.

Itt-ott már meg is indult az actio. Svájc népiskolái nevelői munkásságukkal a legnagyobb tiszteletre tarthatnak számot és máris meglepő eredményt értek el — a mi a bűnügyi statisztika javulásában nyer kézzel fogható kifejezést. Hasonló eredménnyel működnek északi országok, Norvégia, Svédország, Finnország iskolái; valamint sok angol iskola; Franciaország népoktatási rendszerében a nevelés elvét egyre jobban törekszik értékesíteni; erre törekszik ma világszerte minden culturállam.

Nálunk ez az irány szintén nem új; a felekezeti iskolákban kezdetől fogva érvényesült is, csakhogy, természetesen, az illető kor felfogása s az illető felekezet érdeke szerint. Egyéb iskoláinkban a nevelő irányzat a legutóbbi években kezd erőteljesebben érvényesülni, főképp mióta a '96-ki tanügyi kongresszus a tanügyi körök figyelmét az erkölcsi nevelés fontosságára terelte. Ám az ilyen belső átalakulások a konzervativizmusra hajlandó iskolai életben nehezen és lassan mennek végbe; a meglevő rendszert bolygatni nehéz. Meg kell tenni mégis. Szívós kitartással a dolog menni fog.

A példának természetesen, feltétlenül a tanító- és tanár-képzőkből kel kiindulnia; első sorban azok neveljék növendékeiket s oltás beléjük a lelkesedést ne csak oktatói, hanem még inkább nevelői hivatásuk iránt is; ezt a szempontot kell kidomborítani a fegyelmezésben; az internátusi életben, magában az oktatásban és a tanítási gyakorlatok közben is. Az a tanítónemzedék, a mely ily vezetés alól kerül ki, már fog tudni iskolájában nevelni maga is.

De érvényesíteni kell a nevelő irányzatot végig minden iskolában, az óvótól kezdve az egyetemig: az óvó ne legyen pusztá menhely; még kevésbbé tartsa főfeladatának az ügyességek elsajátítását; hanem neveljék benne a kicsinyeket szeretettel gyöngédségre, jóságra; fejlesszék szívüket, lelküket; ne engedjenek tért a hízelkedésnek, rosszakaratnak; otthonuk legyen az a szó legszebb értelmében s anyai szeretettel tanítsák meg őket ott egymást testvérekül szeretni. — Az *elemi* iskola ne pusztá fegyelmező hely legyen, a hol a rakoncátlankodó gyermeket ránczba szedik; sem pusztá oktató intézet, hol a gyermek írni, olvasni megtanul, legyen közös otthon, a hol a gyermek bizalommal, szeretettel közeledik tanítójához, ki mindegyik növendékét ismerje, szeresse. Ehhez, persze, feltétlenül szükséges az osztálylyal haladó rendszer, úgy, mint az Svájcban van, hol a tanító 3 osztályon vezeti fel tanulóit; így magától fejlődik ki a bizalom és szeretet s a fegyelmezés úgyszólván játékká válik, a tanító nevelő hatása növendékeire pedig nem múló jellegű, hanem lelkükben

egész életükre szóló, mély nyomot hagy. A nálunk dívó mai, örökké váltakozó rendszerrel együtt el fog tűnni sok baj, a mi annak csak természetes hajtása.

A *polgári és középiskolákban* még nagyobb rendszerváltozásra van szükség, mivel ott a szerencsétlen s mereven alkalmazott szaktanítás illuzóriussá tesz mindenféle nevelői eljárást; mert a mit az egyik tanító épít, azt a másik lerontja; a gyermek örökös nyugtalanságban, változásban él; jelleme, egyénisége nem fejlődhetik egyenletesen; a mellett a benső családi viszony a gyermek és anyai tanító közt ki sem fejlődhetik. Tehát itt is első dolog a szakrendszer korlátozása; mihelyt a tanító többet foglalkozik növendékeivel, kiismerheti s nevelő hatása mintegy magától következik.

A főiskolák s egyetemek feladatairól szólnom kívül esnék ez előadás keretén; csak jelezni akarom, hogy a nevelési elvnek ott is való keresztülvitele nagy jótétemény volna úgy az ifjakra, mint a társadalomra, melynek onnan kerülnek ki vezetői. Az angol egyetemek át is értették ezt a feladatukat, s meg is felelnek neki.

Ily eljárás mellett gondolom én, mélyen tisztelt Szakosztály, hogy az iskola feladatának — a gyermek erkölcsi védelme és fejlesztése szempontjából — eleget tehet s az eddig követett materialisztikus irányzat káros hatásait is ellensúlyozhatja. Mert a nevelő-munkáját híven teljesítő iskola fog tudni hatni a szülőkre is; azt már tapasztalásból mondhatom, hogy a szülők mindig szívesen követik az iskola útmutatását, ha azt látják, hogy az gyermeküknek igazán javát akarja.

A modern társadalomra nagy feladat vár; begyógyítani azokat a sebeket, enyhíteni azt az erkölcsi nyomort, melyet a modern életviszonyok hoztak létre. Nekünk oly nemzedéket kell nevelnünk, mely e feladat teljesítésére képes legyen; ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha az eddigi materialisztikus iránynyal, melynek eredménye az önzés, szakítunk s az idealizmust, a társadalom iránt való nemesebb kötelességérzetet oltjuk bele az ifjabb nemzedék szívébe.

GEÖCZE SAROLTA.

A MŰVÉSZET NÉPISKOLÁINKBAN.*

Nehogy a cím után indulva olyasmit várjon a tisztelt Társaság, a mit e felolvasásomban sem nem adhatok, sem tervbe nem vettem, előre kijelölöm a keretet, melyben felolvasásom mozogni fog. Én a művészetnek főcélját: hogy gyönyörködtessen és ezen a révén fejlessze izlésünket és

* Fölolvasatott a Magyar Pæd. Társaság 1900 február havi ülésén.